

Odborník: Obete sexuálneho zneužívania sa nemusia doprosovť o odškodnenie na súde. Môžu oň požiadať ministerstvo spravodlivosti

[Karol Sudor](#)

Róbert Bracíník. Foto – archív R. B.

Psychológ Róbert Bracíník so svojim tímom roky pomáha sexuálne zneužívaným a týraným deťom. V rámci občianskeho združenia Náruč prevádzkujú aj špeciálne vypočúvacie miestnosti, v ktorých môže polícia vypočúvať deti bez ich zbytočnej traumatizácie.

Dlhé roky sa zameriavate najmä na pomoc deťom, ktoré sú ohrozené násilím alebo sexuálnym zneužívaním. Je na Slovensku vybudovaná dostatočná sieť takejto pomoci?

Nie, táto sieť je dosť deravá. Pre detské obete sexuálneho zneužívania existujú na Slovensku len tri špecializované pracoviská – naše združenie Náruč, Centrum Slniečko v Nitre a štátom zriadené pobytové centrum v Sečovciach. Malo by ich byť viac. Nemusia byť v každom okrese, stačilo by v každom kraji.

O niečo lepšia situácia je pri pomoci dospelým obetiam, kde sa angažujú rôzne neziskové organizácie, tie však často zápasia s existenčnými problémami, keďže nikdy nevedia, či získajú peniaze aj na pokračovanie vo svojej činnosti.

Najmä staršie generácie boli bežne vychovávané formou fyzických trestov, mnohí ich uplatňujú aj dnes. Kedy už hovoríme o neprípustnom násilí na deťoch?

Neprípustné násilie je, keď ide o správanie, ktoré dieťa poškodzuje telesne alebo duševne, keď negatívne zasahuje do jeho vývoja, keď spôsobuje ujmy na zdraví. Hraničné prípady dokonca spôsobujú smrť.

[Aktivujte si zasielanie Newsfiltra každý večer do 20:00 na e-mail. Odber si aktivujte jedným kliknutím.]

Ide teda o nenáhodné správanie, vidieť v ňom úmysel, opakuje sa, dokonca sa v danej rodine berie ako štandard. Násilník si je obvykle vedomý, že sa dopúšťa násilia, ale z rôznych dôvodov ho pred sebou ospravedlňuje.

Niektorí násilníci sa tak správajú aj pre svoju psychiatrickú diagnózu alebo oslabenie svojich mentálnych schopností. Najväčšiu skupinu však tvoria násilníci, ktorí vo svojom konaní vidia legitímny prostriedok výchovy. Napríklad preto, že sami boli vychovávaní remeňmi, varechami a fackami.

Čo by pomohlo?

Zmena pohľadu na výchovu a na používanie výchovných prostriedkov. Nie v zmysle kriminalizovania násilných výchovných metód, kam patria fyzické tresty aj psychický útlak, ale v zmysle uvedomenia si, že čosi také sa nesmie používať ani ako prvá, ani ako druhá voľba. Pointa je v tom, že každé násilné správanie deti poškodzuje.

Jasné, človeku môžu prasknúť nervy a v niektorých chvíľach toho naňho môže byť príliš veľa, ale ak už zlyhá a siahne k fyzickému trestu, musí si uvedomiť aj to, že šlo o chybu a prešľap, ktorý sa nesmie opakovať. Ak mu výchova prerastá cez hlavu, ak ju nezvláda bez kriku a bitiek, mal by sám vyhľadať pomoc.

Rodičom to dlho nedochádza, ale po čase prichádza k zacykleniu násilia v rodine. Keď potom deti začnú dospievať, rodičia zistia, že násilím už nič nedosiahnu, lebo potomkovia začnú ešte viac revoltovať, prípadne utekať z domu. Neraz nám priamo učitelia zo školy hlásia, že v triede majú žiaka, ktorý sa odmieta vrátiť domov.

Čo ak rodičia dieťa nebijú, ale neustále ho ponižujú, že je hlúpe, neschopné, že z neho nikdy nič nebude?

Výskumy ukazujú, že hrubých fyzických trestov, teda impulzívnych úderov v dôsledku prvoplánovej agresie, sa dopúšťajú najmä ľudia s nižším IQ, ktorí nedokážu zvládať svoje emócie. Inteligentnejší ľudia vedia, že modriny a monokle sa pomerne ľahko dokazujú, a tak siahajú skôr po psychickom týraní, teda po ponižovaní, výsmechu, nálepkovaní, respektíve kladení nezmyselných nárokov na dieťa.

Ublížujú aj rodičia, ktorí premietajú svoje nenaplnené ambície do detí a nútia ich podávať excelentné výkony, hoci na ne objektívne nemajú. Každé pochybenie a zlyhanie je tam komentované znevažujúcim a pohrdavým spôsobom. Takéto deti sa podobajú skôr dostihovým koňom ako deťom žijúcim v láskyplnom vzťahu.

Týraním teda môže byť aj prehnaný tlak na deti, napríklad ich zahlcovanie množstvom krúžkov?

Samozrejme. Túžba rodičov, aby ich deti boli excelentnými šampiónmi v nejakej oblasti už v nízkom veku, je chybná. Deti majú plné právo robiť chyby, zlyhávať a tráviť voľný čas aj menej štruktúrovane. Netreba im organizovať každú voľnú minútu.

Na druhej strane nie je v poriadku ani opačný extrém, keď deti všetok voľný čas travia s mobilom v ruke na sociálnych sieťach. Ak rodičia nie sú v normálnom kontakte so svojimi deťmi, nemôžu sa čudovať, ak zistia, že ich povedzme 14-ročná dcéra má vážnu známosť s dospelým mužom, pričom mu posielala nevhodné fotografie.

Čo sa vtedy stane? Čo urobí rodič, ktorý zistí, že jeho dieťa predčasne začalo so sexuálnym životom? Zľakne sa a impulzívne zatahne záchrannú brzdu, čiže dcére okamžite zakáže všetko možné. Lenže to dieťa na také obmedzenia nebolo zvyknuté, a tak sa vzbúri. Keď potom rozmotávame kľbko vzťahov, zrazu zistíme, že na vine nie je dcéra, ale rodičia, ktorí si kedysi povedali, že dcéra ich už nepotrebuje, a tak si na ňu nenašli čas. Dôsledkom je absencia hraníc, nepochopenie a zbytočné konflikty, ktoré spôsobia, že tam musí zasahovať „sociálka“, neraz aj polícia.

Problém je aj v tom, že rodičia sa hanbia, ak vo výchove zlyhali. Miesto toho, aby vyhľadali pomoc, reflektovali situáciu a dali si poradiť, kopia ďalšie chyby v snahe napraviť to, čo pokazili.

Od roku 2000 v Žiline prevádzkujete pobytové centrum, ktoré sa špecializuje na pomoc sexuálne zneužívaným a fyzicky týraným deťom. Ako to celé funguje?

Ide o pobytové centrum pre deti a rodiny. Od detských domovov sa líši v tom, že máme špecializovaný program na pomoc sexuálne zneužívaným a fyzicky týraným deťom. Deti k nám delegujú úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, teda „sociálka“, respektíve súdy.

Máme však možnosť prijať aj deti priamo po dohode s rodičmi. Napríklad vtedy, keď jeden z rodičov chápe, že dieťa je doma ohrozené druhým rodičom, ale sám mu nedokáže poskytnúť adekvátnu pomoc.

Napríklad matka sa s vami dohodne na umiestnení dieťaťa, lebo otec pije a dieťa neustále mláti?

Áno. Mali sme však aj situácie, keď k nám prišli deti, ktoré boli sexuálne ohrozované osobami mimo rodiny, ale tlak okolia, ktorý vznikol v dôsledku odhalenia, bol taký, že deti to v pôvodnom prostredí nedokázali ustáť. Rodina im jednoducho nevedela poskytnúť dostatočné zázemie. Takým deťom pomôže, ak na istý čas idú k nám.

Tvrdíte, že rodičia, ktorí nezvládajú výchovu bez kriku a násilia, by mali vyhľadať odbornú pomoc. Máte aj vy program, ktorý by ich „učil“, ako byť lepšími rodičmi?

Máme. Predstavte si, že úrad práce identifikuje rodinu, v ktorej sa niekto z rodičov pravdepodobne dopúšťa násilného správania na dieťaťatí. Nemá však o tom všetky relevantné informácie, a tak to nevie stopercentne objasniť, navyše ani dlhodobá intervencia nevedela k želanému výsledku.

Vtedy úrad môže rodičovi navrhnúť, aby prišiel do nášho centra aj s dieťaťom, a podrobil sa nášmu programu, v ktorom sa jasnejšie ukážu vzťahy a väzby v rodine. Zároveň sa toho rodiča snažíme naučiť, ako čo najlepšie zvládať starostlivosť o dieťa bez toho, aby používal násilie, a tiež ho učíme zvládnuť iné pridružené problémy spojené s manažovaním rodiny.

Rodičia, ktorí sa dopúšťajú násilia na deťoch, kedysi tiež boli deťmi. Ak vyrastali bez lásky a v nepodnetnom prostredí, nemali sa kde naučiť, ako byť dobrými rodičmi. Topia sa v tom a my im vieme poskytnúť pomocnú ruku. Mnohí z nich sú totiž motivovaní, že chcú byť dobrými rodičmi, len netušia, ako na to.

Jasné, do domácnosti k nim raz za čas môže chodiť sociálna kuratela a hovoriť im, aby si navarili, upratali, aby sa viac rozprávali a hrali s deťmi, ale nikam to nevedie, lebo nevedia, ako to správne urobiť. My s nimi preto trávime čas, inšpirujeme ich a máme v tom solídne výsledky.

Kde tie rodiny bývajú?

Priamo v našom centre máme dva byty, kde vieme ubytovať dvoch rodičov a šesť detí. Je to novinka, s ktorou sme prišli v roku 2019.

Väčšinu vašich klientov však tvoria sexuálne zneužívané a hrubo týrané deti, ktoré k vám poslali súdy.

Áno, štandardne sú u nás deti bez rodičov. Pod jednou strechou ich vieme mať desať. Našou úlohou je poskytnúť im bezpečný azyl a čas na zotavenie sa. Zároveň ich sprevádzame celým procesom trestného konania, čo je samo osebe náročná úloha.

Poskytujeme im aj podpornú a terapeutickú pomoc. Zároveň sme v kontakte s ich rodinami, kam by sa raz mali perspektívne vrátiť, ak to bude možné. Cieľom je vytvoriť v nich zázemie na to, aby nemuseli skončiť v detských domovoch, teda v ústavnej starostlivosti.

Zamestnávame aj dve profesionálne mamy. Tie si priamo domov berú najmenšie deti, zväčša tie, ktoré sa k nám dostali cestou súdu. Nechceme, aby bývali v skupine, ale aby zažívali klasické domáce pomery v náhradnej rodine. K nám iba dochádzajú na rôzne terapeutické aktivity.

Spolu teda viete ubytovať 18 detí. Pre všetky ste však na začiatku neznámymi osobami. Čo robíte, aby vám obeť najmä sexuálneho zneužívania začali dôverovať?

Deti k nám prichádzajú v rôznom psychickom rozpolžení. Niektoré vítajú, že mohli uniknúť z jarma zneužívania, ktoré trvalo mesiace či roky, iné to nevnímajú až tak pozitívne, lebo fenomén sexuálneho zneužívania je komplikovanejší. Obete nie vždy majú jasný a vyhranený negatívny postoj k páchatel'ovi.

Štokholmský syndróm?

Môže to byť jedna z vecí. Nezriedka sa stáva, že obeť sexuálneho zneužívania je na páchatel'a naviazaná. Nemusí ísť priamo o člena rodiny, rodina to však môže z rôznych dôvodov potichu tolerovať. Dieťa zároveň v rodine môže mať osobité postavenie.

V akom zmysle?

V mene toho, aby sexuálne zneužívanie pokračovalo, si násilník dieťa rôznymi spôsobmi kupuje – hmotnými vecami, zvýšenou pozornosťou, výsadbým postavením v rodine, voľnosťou pohybu a podobne.

Zrazu sa také dieťa dostane do nášho zariadenia, kde o tento status príde. Bežne vidíme, že 13-ročné deti sú zvyknuté žiť nočným životom s dostatkom finančných prostriedkov, čo u nás nie je možné. Jasné, že dieťa je potom na začiatku pobytu u nás zaskočené.

Nechávate deťom mobily?

Nie. Berieme im ich z dôvodu, aby sme zamedzili ovplyvňovanie detí v rámci trestných konaní, ktoré sa vedú proti páchatel'om. Neriskujeme, že na ne niekto bude tlačiť. Samozrejme, majú možnosť komunikovať s blízkymi osobami, ale tak, aby sme nad tým mali kontrolu.

Väčšina detí u nás je na začiatku dezorientovaná a vystrašená. Našou úlohou je od prvých minút poskytnúť im čo najviac informácií, vytvoriť im bezpečné prostredie a čo najviac sa im priblížiť. V tomto nám pomáhajú aj deti, ktoré už sú v centre dlhšie. Pracujeme s nimi ako s komunitou, ktorá nemá problém prijať nových členov.

Čo je najdôležitejšie?

Dva procesy. Prvý je terapeutický a týka sa nášho personálu. Každý zamestnanec je povinný správať sa k deťom trpezlivo, vládne, láskavo, vážne, s pochopením. Jeho správanie musí byť predvídateľné. Všetci, ktorí u nás pracujú, vrátane mužov, sú povinní správať sa k deťom, najmä však k dievčatám, s úctou.

Je jedno, či deti poslúchajú, kričia, robia zle, niečo rozbíjajú, našou povinnosťou je správať sa k nim slušne. Je to kľúčová vec, lebo zrazu vidia, že svet dospelých nemusí byť len krutý, aký ho zažívali doma, že ľudia sa k sebe vedia správať aj inak. Ide o vec, ktorú deťom nemôžete narozprávať, musia ju zažiť, pocítiť na vlastnej koži. Odborne sa tomu hovorí emočná korektívna skúsenosť.

Nepoužívate žiadne tresty?

Len v minimálnej miere, oveľa viac oceňujeme a chválime dobré správanie. Nie sme reedukačné centrum, ktoré ich chce prevychovávať. Už z názvu Náruč je jasné, o čo nám ide. Chceme, aby deti u nás stretli ľudí, ktorí ich chápu, aj keď sú práve protivné, objímu ich, poradia im.

Musia cítiť, že aj ony sú hodny lásky, že rešpektujeme ich duše, telá aj hranice. Vďaka tomu k nám postupne nadobudnú dôveru. Mnohé deti s predčasnou sexuálnou skúsenosťou až u nás zistia, že ľudská blízkosť sa dá prejavovať aj mimo telesnej roviny.

Mnohé z tých detí musia vypovedať v rámci trestných konaní voči páchatelom. Vieme, ako tie výsluchy prebiehajú na polícii, ako dokážu negatívne poznačiť aj dospelé, nieto detské obeť. Viete im v tomto pomôcť?

Samozrejme, dokonca sme na to u nás zriadili dve špeciálne výsluchové miestnosti. Ak vyšetrovatelia polície potrebujú vypočuť dieťa, môžu prísť k nám a všetko sa odohrá maximálne citlivo.

Jedna za nachádza na vysunutom pracovisku – v detskom advokačnom centre, druhú sme zriadili v detskom krízovom centre. Upravili sme na to terapeutickú miestnosť, čo je vlastne akási herňa s hračkami. V oboch miestnostiach sú inštalované kamery a mikrofóny, ktoré kvalitne zachytávajú obraz aj zvuk a zaznamenávajú ho na médium.

V praxi sa výsluch dieťaťa odohráva medzi šiestimi očami – v miestnosti je dieťa, vyšetrovateľ a psychológ. Všetci ostatní, ktorí sú oprávnení byť pri tomto úkone, napríklad prokurátor, kolízna opatrovníčka, súdny znalec či obhajca obvineného, sa nachádzajú v inej miestnosti a sledujú prenos.

Čiže obeť sexuálneho zneužívania sa v žiadnom prípade fyzicky nestretne s páchatelom či jeho obhajcom?

Presne tak, aj týmto spôsobom bránime ďalšej traumatizácii dieťaťa.

Čo ak chcú obeť klásť otázky?

Na to majú právo. Vyšetrovateľ, ktorý je s dieťaťom, má pri sebe tablet, rovnako ho majú k dispozícii obhajca obvineného alebo prokurátor, ktorí sedia v inej miestnosti. Otázky mu teda môžu napísať priamo počas vypočúvania.

Využíva polícia vaše miestnosti?

Žiaľ, nie sú vytážené tak, ako by mohli byť. Minulý rok sme v jednej miestnosti mali asi deväť výsluchov, v druhej ešte o niečo menej. Pre vyšetrovateľov je to totiž práca navyše. Sú zvyknutí robiť výsluchy na svojich pracoviskách, pričom len rozošlú pozvánky, aby sa všetci dostavili na konkrétny termín.

Na druhej strane vyšetrovatelia, ktorí si to u nás vyskúšali, hovorili, že je to oveľa lepšie. Pochopili, že to máme dobre zorganizované aj po technickej stránke, lebo hneď po výsluchu im odovzdáme USB kľúč s obrazom aj zvukom, že im hneď vytlačíme potrebné zápisnice.

Tí, čo zažili náš servis, sa k nám teda vracajú, lebo vidia, že takýto výsluch sa vedie ľahšie. Aj preto, že v príjemných podmienkach, ktoré pozná, má dieťa väčšiu ochotu komunikovať. S policajnou stanicou je to neporovnateľné. Navyše, záznam z výsluchu presne ukazuje, čo a v akom rozporení zaznelo. Nie je to možné meniť, ako kedysi bývalo zvykom – dieťa povedalo vetu a policajt ju preformuloval do chladnej úradnej reči.

Zakladateľ Náruče Ivan Leitman pre TASR dávnejšie povedal, že v trestnom konaní sa stále objavujú mnohé problémy v prístupe k detským obetiam násilia. Chýbajú jednotné postupy a metodiky vypočúvania, ale aj vyškolení vyšetrovatelia – špecialisti vyškolení vo vedení výsluchov detí. Policajti stále trvajú na vypočúvaní vo svojich kanceláriách v prítomnosti množstva ďalších osôb, čo je pre deti traumatizujúce.

Jednotné postupy a metodiky vypočúvania detí stále chýbajú. Každý vyšetrovateľ to rieši podľa svojho zvyku, skúseností, teda intuitívne. Áno, veľmi chýbajú aj spomínané špeciálne výsluchové miestnosti. Dve máme my v Náruči, dve alebo tri má Centrum Slniečko, jedna je tiež na policajnej akadémii, tá však slúži skôr na tréningové účely. Na celé Slovensko je to strašne málo.

Je zabehnuté aspoň to, že dievčatá vypočúvajú vyšetrovatelky – ženy a chlapcov vyšetrovatelia – muži?

Nie, a ani to nepovažujem za rozhodujúce. Nie vždy platí, že dievčatá si žiadajú ženy a chlapci mužov, bežne je to naopak. Poznám chlapcov, ktorí si žiadajú ženu, lebo si ju stotožňujú skôr s mamou, a poznám aj vyšetrovateľov, ktorí sú takí empatickí a citliví, že s nimi nemajú problémy ani dievčatá.

Podstatný problém je inde – aby si dieťa mohlo vybrať, či chce muža alebo ženu. A to si nemôže, lebo na policajnom oddelení bežne nefungujú rovnakí vyšetrovatelia oboch pohlaví.

Rovnako je chybou, že na takéto výsluchy nemáme školených špecialistov. Niektorí policajti sú naozaj drsní a hodia sa na naháňanie mafiánov a vrahov, iní rozumejú číslam a hodia sa na ekonomickú trestnú činnosť. My by sme však potrebovali vyslovene jemné, empatické a ohľaduplné typy, ktoré by niekto zaškolil a vyprofiloval na vypočúvanie obzvlášť zraniteľných obetí – žien, detí a seniorov.

Nie je to len o samotnom vedení výsluchu, ale aj o tom, že si potom poctivo sadnú k videonahrávke, možno aj so supervízorom, a spolu pracujú na tom, ako svoju prácu ešte zlepšiť, ako sa nabudúce ešte lepšie pýtať, ako lepšie reagovať a podobne. Chce to kus odvahy, ale dá sa to, kamera vie byť v tomto dobrým pomocníkom a kamarátom.

Vráťme sa k vášmu pobytovému centru. Aké prípady tam máte?

Zaujímavé je, že odkedy sme sa stali špecializovaným centrom, väčšinu klientely tvoria sexuálne zneužívané dievčatá. Vieme, že obeťami sexuálneho zneužívania bývajú aj chlapci, no v menšej miere, ako to ukazujú aj výskumy.

Ako je to pri fyzickom násilí?

Tam máme približne rovnaké zastúpenie oboch pohlaví.

V akom veku sa k vám dostávajú sexuálne zneužívané dievčatá?

Obvykle vo veku 13 až 17 rokov. Medzi nimi sú prípady, keď ich zneužíval niekto, kto sa so súhlasom rodičov nasťahoval do domácnosti. Iné deti nám referovali, že ich sexuálne zneužíval jeden z rodičov, ale riešili sme aj prípady, keď si rodičia deti nahrávali a fotografovali v intímnych pózach, aby potom zábery ďalej predávali na internete. V jednom prípade tak konala dokonca matka.

Máme tu aj deti, ktoré žili v hrozných podmienkach, napríklad alkoholizmus rodičov dohnal k tomu, že im neposkytovali žiadnu starostlivosť, zato ich opakovane mlátili pre akúkoľvek drobnosť. A sú tu aj deti, ktoré žili na ulici, brali drogy a živili sa prostitúciou.

Stáva sa, že na neznesiteľné podmienky doma úradu upozornia samotné deti?

Jasné, sú tu aj také deti. Niektoré prežívali také peklo, že samy zašli na „sociálku“, prípadne za učiteľom, a povedali, čo sa doma deje. Iné rovno utiekli z domu. Niektoré otvorene hovoria, že sa k rodičom nevrátia, že radšej pôjdu do detského domova.

Nemálo detí k nám putuje zo psychiatrických oddelení. Do hľadáča systému sa totiž dostanú až po tom, čo sa opakovane pokúsia o samovraždu. Uvedomeli psychiatri si všimnú, že ide o zúfalé výkriky, ktoré súvisia s ťažkými domácimi pomermi, a nahlásia to sociálnoprávnej ochrane.

Pred pár rokmi sa prevalila kauza Čistý deň. Ako máte zabezpečené, aby sa čosi podobné nestalo u vás? Istý typ obetí sexuálneho zneužívania je totiž pre políciu nedôveryhodný. Kto uverí, že niekto zneužil 17-ročnú prostitútku? Kto uverí, že obeťou môže byť aj dievčina, ktorá od 15 rokov žila aktívnym sexuálnym životom? Koniec koncov, aj bývalý kňaz Ladislav Jurčík, ktorý roky zneužíval chlapcov, si na internete vyhľadával detských prostitútov pod zámienkou toho, že im bude pomáhať. Keby aj prehovorili, boli by nedôveryhodní.

U nás funguje silná vzájomná kontrola, čiže len málokto pracuje s deťmi sám. Zároveň otvorene komunikujeme s deťmi a vytvárame im láskavé a prijímajúce prostredie, aby ich podnecovalo zdôveriť sa nám s čímkoľvek. Veľmi otvorene sa s nimi rozprávame aj o vzájomných vzťahoch v rámci kolektívu.

Chceme, aby všetky deti u nás vedeli, že ak majú akýkoľvek problém, môžu za nami prísť, povedať nám o ňom, pričom majú garanciu, že ho budeme riešiť. A je jedno, či ide o problém s kamarátkou, učiteľkou, vychovávateľom alebo iným členom nášho personálu.

Okrem toho deti majú individuálne konzultácie so psychológmi, kde sa preberajú aj intímne a dôverné veci. Zároveň všetci pracujeme pod supervíziou, veľa vecí konzultujeme, a aj ja ako riaditeľ som v intenzívnom kontakte s personálom. Všimam si, kto ako pracuje, ako pristupuje k deťom, ako si vie udržať hranice, vzájomne si pomáhame a radíme.

Všetci muži, ktorí u nás pracujú, musia vedieť v pohode zvládať situácie, ktoré by sa dali falošne vnímať ako isté pozvanie do intímnejších a lascívnejších interakcií s deťmi. Jasné, že niektoré deti to skúšajú, lebo sú tak naučené, ale na to, aby sme vedeli stanoviť hranice, sme opakovane trénovaní.

Príklad, ktorý som neraz zažil aj ja sám – po večeri, keď už si deti porobia všetky služby, býva stretnutie na večernej komunite. Niektoré dievčatá tam skúšajú prísť v takzvaných špagetových tielkach, ale kolegovia ich rovno pošlú, aby si na seba dali aj mikiny. Chceme ich naučiť, že body u dospelých sa dajú získavať aj inak.

Platí, že deti, ktoré sa k vám dostanú, boli obvykle zneužívané autoritami, teda rodičmi, príbuznými, učiteľmi, kňazmi a podobne?

Áno, a k tomu by som pridal aj kamarátov. Hovorí sa o tom menej, ale mnoho dievčat zneužívajú starší chlapci, ktorí si neustrážili vekovú hranicu a napriek tomu zneužili situáciu. Je jedno, či šlo o jednorazovú záležitosť v rámci diskotéky, kde sa popíjal alkohol, alebo o opakovanú záležitosť v rámci nerovného vzťahu.

Maloleté obeť vzhľadom na vek často nevedia, či to, čo sa im deje, je, či nie je v poriadku. Viaceré mi opisovali, že si dlho mysleli, že to tak má byť, lebo páchatelia typu otec alebo kňaz im to vysvetľovali ako čosi normálne. Že je všetko inak, im došlo až v pätnástich, prípadne aj neskôr.

Máme tu obeť, s ktorými páchatelia práve takto manipulovali, ale aj deti, ktoré boli natvrdo znásilnené, hoci je ich menej. Obvykle to funguje tak, že násilník sa snaží získať obeť na spoluprácu a následne využiť svoju prevahu. Deti najmä v menšom veku nemusia tušiť, že ide o nezákonné praktiky.

Pravdou je, že niektoré deti aj vedia, prípadne tušia, že to, čo sa deje, nie je v poriadku, ale prežívajú to najskôr ako hru, prípadne chcú vyskúšať niečo, čo videli na internete, až sa to vymkne spod kontroly a páchatel už odmieta prestať, hoci sa obeť bráni. Spomínam si aj na prípad, keď svoju maloletú sestru zneužíval výrazne starší brat.

Otvorene treba povedať aj to, že pre deti vo veku 12 či 13 rokov už môžu byť sexuálne zážitky prítlačivé. K zneužívaniu teda môže dôjsť aj bez toho, aby to bolo spojené s hrubým násilím, slzami a bolesťou.

Páchatelia, ktorí takéto veci páchajú opakovane, v tom vedia chodiť – majú jasno v tom, ako si obeť pripraviť, ako ich navadiť tak, aby to nevnímali ako násilie. Napríklad tým, že stimulujú erotické prežívanie obeť.

Ideálnymi obeťami sú deprivované deti, ktoré v rodine pociťujú emočný a citový hlad, trpia nedostatkom pohladenia, objatia a lásky. Zrazu sa zjaví niekto, kto ich chápe, je im nablízku, pričom nenápadne prejde k sexuálnemu zneužívaniu. A tie deti to akceptujú ako niečo, čo sú v mene naplnenia potreby blízkosti ochotné zniesť.

Páchatelia obeť často zastrašujú, že musia mlčať.

To je pravda, ale nejedna obeť si povie nasledovné – za všetko si môžem sama, respektíve ak to niekomu poviem, uverí mi to? Radšej to teda vezme ako zvláštnu hru, z ktorej má aj isté „výhody“. Zároveň prežíva pocity hanby, zmätok aj strach.

Práve v tom inak spočíva celá tá pasca, s ktorou si nevyzreté dieťa nemá ako poradiť. Bojí sa, že ho dospelí budú brať na zodpovednosť, hoci spoločnosť by mala brať na zodpovednosť výhradne páchatel'a. A práve tu tkvie aj sekundárna traumatizácia.

Napríklad v otázkach typu „prečo si nič nepovedal, prečo si to nezastavil, prečo si nevedel, že to nie je v poriadku?“

Áno. Obetiam kladieme nezmyselné otázky, ktorými ich spochybňujeme, a zabúdame, že môžu pociťovať obrovský konflikt lojality. Na jednej strane je autorita – rodič a zároveň páchatel', na ktorého je obeť odkázaná, na druhej strane je vedomie obeť, že to, čo sa deje, nie je správne. Je logické, že nevedia, ako z toho vyjsť.

Stáva sa často, že dieťa sa zdôverí rodičovi, že ho zneužíva napríklad strýko, ale dostane odpoveď, nech si nevymýšľa, lebo strýko je dobrý človek a nič také by nerobil?

Samozrejme, to je bežné. Už som spomínal, že páchatel' nemusí byť priamo z jadrovej rodiny. Keď sa dieťa ozve, v rodine neraz nastane peklo. Dôvodom je, že niekto blízky zrazu čelí veľmi nepríjemnému obvineniu spojenému so silnou sociálnou stigmatizáciou. Ten človek pritom môže v iných oblastiach života vystupovať ako slušná, vážna a hodnoverná osoba. Logicky prichádza otázka – komu viac veriť? Dieťaťu alebo obvinenému?

Jasné, že dieťaťu.

Áno, lenže predstavte si, že dieťa toto povie o partnerovi svojej mamy, o jej otcovi či o inom blízkom príbuznom alebo kamarátovi, ktorý inak požíva dobrý sociálny status. Tej matke sa v danej chvíli obracia život naruby, lebo niekto, komu verila, je vraj násilníkom, a ešte si aj nič nevšimla.

Nám je možno jasné, na čiu stranu sa v danej chvíli postaviť, že treba veriť dieťaťu, ale pre rodiča toho dieťaťa to také jednoduché nemusí byť. Mnohé rodiny, ak ihneď nedostanú adekvátnu odbornú pomoc, čosi také dokonca vôbec neustoja a rozpadnú sa. Naše centrum im tú pomoc preto poskytuje.

Ako dlho deti pobudnú vo vašom centre?

Minulý rok sme pre podozrenie z týrania prijali 11 detí, sexuálne zneužívaných bolo deväť. Niektoré deti sú u nás pre rôzne príčiny v konaniach už vyše roka, ale v priemere je to do deväť mesiacov.

Ročne našim centrom prejde 35 až 40 detí. Poskytneme im urgentnú pomoc a nasmerujeme ich do ďalšieho života buď v rodine, ktorá zmení svoj prístup, alebo inde. Žiaľ, deti z rozvráteného prostredia sa neraz nemajú kam vrátiť, a tak smerujú do ústavnej starostlivosti.

V roku 2016 ste otvorili detské advokačné centrum, ktoré poskytuje špecializovanú ambulatnú pomoc sexuálne zneužívaným alebo fyzicky týraným deťom a ich neohrozujúcim rodinám. Zjavne je teda určené pre deti, ktoré nepotrebujú priamo pobyt vo vašom zariadení.

Cieľom bolo mať všetky služby pod jednou strechou tak, ako je to bežné v zahraničí. Aj pre rodiny je lepšie, ak na jednom mieste nájdú psychológa, právnik, sociálneho pracovníka, ak môže vyšetrovateľ vypočuť dieťa v bezpečnom prostredí a podobne. Vo výsledku by mal byť prípad riešený dostatočne rýchlo a efektívne s čo najmenšou ujmu pre obeť.

Obete sexuálneho zneužívania u nás dodnes nie sú zvyknuté žiadať o finančné odškodnenie. Vrávia, že im to aj tak nenahradí zničený život, navyše sa im nechce ísť do ďalšieho niekoľkoročného súdneho konania, ktoré je náročné na psychiku aj peniaze, navyše s neistým výsledkom. Nemali by byť obeť odškodňované automaticky pri odsúdení páchateľa?

Obete nemusia žiadať o finančné odškodnenie cez ďalšie súdy a trestné konania, existuje jednoduchšia možnosť, hoci o nej málokto vie. Žiadosť o odškodnenie je totiž možné podať aj na ministerstve spravodlivosti. Tlačivo aj s detailnými pokynmi a informáciami je dostupné [priamo na jeho stránke](#).

Najčastejšie k nemu treba doložiť relevantné rozhodnutia kompetentného orgánu, čiže rozsudok, uznesenie a podobne, respektíve znalecké a lekárske posudky. Záleží na tom, či sa uplatňuje aj náhrada škody, ktorá vznikla v dôsledku ujmy na zdraví, alebo len nemajetková ujma – vtedy posudky netreba, tú si môže obeť sexuálneho zneužívania uplatniť „automaticky“.

Žiadosť je možné podať už po začatí trestného stíhania, ale najneskôr do jedného roka odo dňa právoplatnosti rozhodnutia súdu o vine páchateľa. Poradiť, ako na to, vieme u nás v Náručí, ale aj v Centre právnej pomoci.

Užitočná informácia. Problém je, že deti sexuálne zneužívanie často nikomu neohlásia, a prehovorí až s veľkým časovým odstupom, teda v dospelosti. A tam je riziko, že prípad je už premlčaný, ako sa ukázalo aj v jednom prípade obeť exkňaza Ladislava Jurčíka. Za to, že ho rieši súd, môžeme ďakovať inej jeho obeť, ktorá prehovorila, lebo tam to ešte premlčané nebolo.

Trestný čin sexuálneho zneužívania, ale aj znásilnenie či sexuálne násilie nie sú premlčané ako ostatné trestné činy. Premlčujú sa najskôr 15 rokov po dosiahnutí plnoletosti obeť. Aj slovenský zákonodarca už

totiž prišiel na to, že dieťa samo trestné oznámenie nepodá a niekedy môže trvať dlho, kým sa obeť rozhodne prehovoriť.

Z toho vyplýva, že aby bol skutok nepremlčaný, obeť sexuálneho zneužívania musí prehovoriť o tom, čo sa jej dialo v detstve, najneskôr do svojich 33 rokov.

Zároveň je otázne, nakoľko reálna je možnosť dokázať takýto skutok, ak sa naozaj stal napríklad pred 20 rokmi.

Je to náročné, ale dá sa to. Koniec koncov, práve u Jurčika sa to podarilo, hoci prvého chlapca zneužíval už pred 30 rokmi. Stalo sa, že niektoré obvinenia zo strany detí sa nakoniec nepotvrdili?

Je to ojedinelé. Nie vždy sa všetko podarí vyšetriť a páchatel'a odsúdiť. Napríklad aj preto, že detské výpovede sú z časového hľadiska obvykle zaraďované až na úplný koniec. Vyšetrovatelia najskôr vypočujú množstvo iných svedkov, aby si vytvorili nejaké črty príbehu. Tým, že sa k výpovedi dieťaťa prepracujú až po dlhých mesiacoch, potom môžu naraziť na obeť, ktorá si už potrebné detaily reálne nepamätá, respektíve z nejakého dôvodu prehodnocuje svoje postoje.

Celkovo mám pocit, že sa zbytočne nadhodnocuje aj inštitút skúmania dôveryhodnosti detských obetí sexuálneho zneužívania prostredníctvom vypracovania súdnoznaleckých posudkov. Podľa mňa nie je v poriadku, že ak dieťa vystupuje v pozícii poškodeného, okamžite sa skúma jeho dôveryhodnosť, akoby platilo, že čo dieťa, to klamár. To, že niečo v jeho výpovedi nesedí, predsa vôbec nemusí znamenať, že klame.

V zahraničí je to inak – k súdnoznaleckým dokazovaniam sa pristupuje až vtedy, keď vznikne objektívna pochybnosť o tom, či sa veci stali tak, ako ich dieťa reprodukuje. Napríklad z titulu jeho zníženého intelektu, psychiatrickej diagnózy a podobne. Znalec tam skúma, prečo sa dieťa správa inak, než by sme očakávali, a nie to, či mu máme veriť alebo neveriť.

Práve falošnými tvrdeniami sa často ohradzujú obvinení vrátane bývalého poslanca Jána Heráka či šéfa tábora Chachaland Romana Paulínyho. Tvrdia, že obeť si to vymysleli, hoci ich výpovede sú jednoznačné.

Výskumy ukazujú, že krivé obvinenia tvoria od dvoch do desať percent prípadov, čo je zanedbateľné. Ľudia si pritom myslia presný opak – že 90 percent obvinení je falošných. Pravda je taká, že viac ako 90 percent obvinení je pravdivých. Problém je, že pred súdy sa pre chýbajúce dôkazy dostane menej než 50 až 70 percent prípadov. Zohnať dôkazy o 10 či 20 rokov starom prípade je fakt náročné, to však neznamená, že obeť klame.

Tvrdíte, že proces riešenia prípadov sexuálneho násillia na deťoch je na Slovensku stále nekoordinovaný a nepredvídateľný nielen pre dieťa, ale aj pre profesionálov. Čo s tým?

Taká je moja dlhoročná skúsenosť. Riešením je zavedenie multidisciplinárneho prístupu, ktorý je už vo svete štandardom. Tam si reálne sadnú za jeden stôl špecialisti z rôznych odborov a prípad detailne rozoberajú. Napríklad vyšetrovateľ, sociálny pracovník, právnik, prokurátor, lekár a podobne. Vopred a spoločne tiež naplánujú výsluch dieťaťa, respektíve ďalšie zháňanie informácií.

U nás bežne pravá ruka nevie, čo robí ľavá. Niečo rieši polícia, niečo „sociálka“, niečo znalec, a kým sa to všetko dá nekonečnými dožiadaniami dokopy, ubehnú mesiace aj roky. A v praxi je detská obeť neraz na dlhý čas vytrhnutá z rodiny do ústavnej starostlivosti, aby nebola nikým ovplyvňovaná.

Inými slovami, to, čo by sa dalo stihnúť v oveľa kratšom čase, u nás nekoordinovaný prístup natáhuje na neúnosne dlhý čas. Neraz sa stane aj to, že výpoveď dieťaťa je naplánovaná príliš skoro, keď ešte nie je dost' informácií, a tak ju treba zbytočne opakovať neskôr. Multidisciplinárny prístup je preto základ.

Róbert Braciník (1976)

Narodil sa v Žiline, vyštudoval psychológiu na Trnavskej univerzite. Pôsobí ako výkonný riaditeľ Občianskeho združenia Náruč – Pomoc deťom v kríze, ktoré od roku 1997 pomáha týraným, sexuálne zneužívaným, zanedbávaným a násilím ohrozovaným deťom a rodinám. Od roku 2000 v Žiline prevádzkujú Detské krízové centrum Náruč (pobytové centrum, ktoré sa špecializuje na pomoc sexuálne zneužívaným a fyzicky týraným deťom), od roku 2016 funguje aj Detské advokačné centrum Náruč (špecializuje sa na ambulantnú pomoc sexuálne zneužívaným alebo fyzicky týraným deťom a ich neohrožujúcim rodinám).